

TRIDESET GODINA KONSTITUCIJE GAUDIUM ET SPES

Gerald O'Collins, Rim

Posljednji i najduži dokument donesen na Drugom vatikanskom saboru *Gaudium et spes* (Pastoralna konstitucija o Crkvi u suvremenom svijetu) značio je providnosni vrhunac saborskog putovanja. Za to je vrijeme promulgirano šesnaest konstitucija, deklaracija i dekreta. Sabor je započeo bavljenje javnim crkvenim bogoštovljem u *Konstituciji o svetoj liturgiji* (*Sacrosanctum concilium*) iz 1963, a završio upućivanjem svojeg zaključnog zasjedanja u prosincu 1965, pastoralne poruke čitavoj ljudskoj obitelji. Konstitucijom *Gaudium et spes* Sabor je želio iskazati svoju solidarnu ljubav sa svim muškarcima i ženama u njihovim radostima i brigama, svoje priznavanje svijeta kao teološkog mjesta od kojeg Crkva nikada nije odvojena, svoju želju da "dadne dublji smisao i uzvišenije značenje svakidašnjem ljudskom djelovanju" te svoju žarku želju da učini sve što može kako bi pomogao "učiniti čovječnijom" cijelu ljudsku obitelj.

U ovom članku želio bih razmišljati o prihvaćanju konstitucije GS i o njezinom utjecaju u crkvenom životu u trideset godina (posebno za pontifikata Ivana Pavla II.) te istaknuti odlučujuće značenje koje ovaj dokument još uvijek ima za budućnost. Ukorišten u Krista rassetog i uskrslog, ovaj zaključni tekst II. vatikanskog sabora donio je mnogo plodova, pa zaslužuje da se prisjetimo nekih njegovih središnjih tema.

Na samom početku Sabora konstitucija *Sacrosanctum concilium* izrazila je mnogostruku raznolikost prisutnosti Krista, koji se u liturgijskom životu Crkve (SC 7) objavljuje i spašava. Na svojem pak svršetku, u GS, Sabor je ispovjedio živuću nazočnost toga istog rassetog i uskrslog Krista, ne spominjući pritom nikada njegov križ, a da istodobno nije spomenuo njegovo uskrsnuće i obratno (GS 2,10, 18,22,32,38,45,48,52). Krist je "cilj ljudske povijesti, točka prema kojoj smjeraju želje povijesti i civilizacije, središte ljudskog rada, radost svih srdaca i punina njihovih težnji" (GS 45). Isus Krist je i dalje, ne samo za njegove kršćanske sljedbenike, već isto tako i za cijelu ljudsku obitelj, nazočan poput svjetla koje obasjava misterij čovjeka, objavljuje ljudska bića njima samima, poziva svakog istome cilju te po Duhu Svetom "svima nudi mogućnost sudjelovanja" u njegovoj stvarnoj pobjedi nad smrću (GS 22).

Kroz trinaest godina (1965-1978) papa Pavao VI. trudio se oko promicanja i provedbe poruke konstitucije *Gaudium et spes*. Već od samog početka svojega pontifikata Ivan Pavao II. pokazao je snažnu želju da primijeni i razvije bogato naučavanje konstitucija *Gaudium et spes*. Za vrijeme II. vatikanskog sabora on je, kao mladi krakovski

biskup, bio od rujna 1964. zadužen za proučavanje znakova vremena, a od studenoga 1965. postao je članom središnje potkomisije koja je bila odgovorna za pripremu ove pastoralne konstitucije. I baš ta prisna povezanost s pripremom konstitucije GS pomogla mu je da može visoko cijiniti njezinu bogatu proročku vrijednost. Stoga je njegova prva enciklika *Redemptor hominis* (ožujak, 1979) slavila misterij utjelovljene Riječi, koja jedina rasvjetljuje ljudski život te je došla da božanskom ljubavlju obnovi sveukupno stvorenje i povijest (RH 8,9). Prema tome, to i nije bio nikakav slučaj što on u *Redemptor hominis* na šesnaest mjesta direktno navodi ili spominje konstituciju GS. Njegova prva enciklika imala je istu temu kao i ova saborska konstitucija. Isus, raspeti i uskrsli, očitovao je dubinski smisao, kako kolektivnog tako i individualnog, naravi i konačne sudbine ljudskih bića i njihova svijeta. On je ona presudna, premda često skrivena nazočnost u životu svih muškaraca i žena.

Crkva je u GS prvi put u svojoj povijesti usmjerila svoj pastoralni interes čitavom svijetu. Otkad se ova konstitucija pojavila, u prosincu mjesecu 1965, naš je svijet pretrpio goleme političke, društvene i kulturne promjene. S *perestrojkom* je nastupio kraj hladnog rata. Golemi napredak na području znanosti i tehnologije omogućio je česte svemirske letove, spuštanje na Mjesec, transplantacije srca, genetski inženjering, uvođenje telefaksa i širenje kompjutorske tehnologije diljem svijeta, prijevoz jumbo-jetovima i još mnoge druge stvari. U ovih trideset godina svjetsko je pučanstvo s otprilike 3.360.000.000 naraslo na više od 5.700.000.000 ljudi. Urbanizacija, industrijalizacija, sredstva priopćavanja utječu više nego ikada do sada na dnevni život ljudi po cijelom svijetu. No jesu li sve ove promjene nužno ljudima i korisne (GS 6)? Središnje pitanje koje vrijedi i danas glasi: možemo li mi ostvariti savršeniji vremeniti napredak, a da se paralelno ne trudimo oko duhovnog napretka (GS 4)? Budući da se približava treći milenij, postavlja se pitanje: kakvo trajno značenje imaju različite poruke konstitucije GS? Dopustite mi da razlučim osam glavnih tema u proročki intoniranome naučavanju ove konstitucije.

Ponajprije, GS ističe trajnu ljudsku potragu za smislom. Naše porijeklo, svrha našeg života, nazočnost grijeha i patnje, svršetak života u smrti te misterij života s onu stranu smrti, sve to nameće temeljna pitanja koja jednostavno nije moguće izbjeći (GS 4,10,21,41). U svojoj antropologiji, koju u ovako bogatom obliku nije ponudio ni jedan drugi crkveni sabor, II. vatikanski sabor mudro je započeo s ovim i drugim pitanjima. U svakom vremenu i na svakom mjestu ta pitanja mogu ljude potaknuti da se otvore punom i definitivnom odgovoru na njihovo traženje; tj. da se " u Isusu Kristu nalazi ključ, središte i cilj" svekolike ljudske povijesti (GS 10). Ova jednostavna, ali duboka pitanja omogućuju svakome da uspostavi vezu između ljudske životne situacije i objaviteljskog spasenjskog poslanja Krista, koji je

Svjetlo i Život svijeta. U dobrom dijelu svojeg naučavanja Ivan Pavao II. također je usmjerio svoje razmišljanje na temeljne zagonetke naše povijesne situacije. *Dives in misericordia* (enciklika iz studenoga 1980) imala je kao svoju središnju temu ljudsku krivnju i milosrdnu ljubav Boga objavljenog u Kristu, koji je došao oprostiti grješnicima i izliječiti ih. *Salvifici doloris* (apostolsko pismo iz veljače 1984) ponudilo je plodove Papinih razmišljanja o kršćanskom smislu ljudske patnje. Iskonska patnja, koja potiče i izražava "uzvišeni poziv i duboku bijedu" što mi svi prije ili kasnije doživljavamo, pratit će zemaljsku egzistenciju svakog čovjeka sve dok se, na kraju svijeta uskrslu Krist ne objavi u slavi.

Drugo, među hitnim problemima koje GS tretira u drugom dijelu nalazi se i potreba promicanja dostojanstva i svetosti bračnog i obiteljskog života; dakle, nešto što predstavlja trajnu i životnu obvezu koja se tiče svakog čovjeka (GS 47-52). Biskupska sinoda iz 1980. i naknadna apostolska pobudnica Ivana Pavla II. *Familiaris consortio* (iz studenoga 1981) išli su za tim da usmjere i ojačaju bračne drugove u njihovoj autentičnoj ljubavi i pozivu. Zdravo stanje bračnog i obiteljskog života bitan je preduvjet dobrobiti cijeloga svijeta.

Treće, već od 1965. postajalo je sve očividnije koliko su aktualni izazovi suvremene nevjere (GS 19-21), zahtjev za vlastitim kulturnim razvojem te potreba da se uspostavi odnos između Kristove poruke i svjetskih kultura (GS 53-62). Da bi unaprijedio ostvarenje tog cilja, Papa Pavao VI. je 1965. osnovao Tajništvo za nevjernike, koje je kasnije pod imenom *Papinsko vijeće za dijalog s nevjernicima* uključeno u Papinsko vijeće za kulturu, osnovano 1982. Prilikom svog obraćanja znanstvenicima okupljenima 1983. na komemoraciji 350. obljetnice tiskanja Galilejevih 'Dijaloga', ali i višekrat u drugim prigo-dama, Ivan Pavao II. nastojao je pojasniti kako usprkos sukobima u prošlosti dostojnih žaljenja, znanost i kršćansku vjeru treba ispravno shvatiti ne kao međusobno suprotstavljene već kao međusobno ovisne (GS 36). Što se pak tiče ateizma i ljudskih kultura, Crkva, počevši od 1965, svjedoči o velikoj promjeni, postajući svjesnija kako potrebe da se izvrši inkulturacija Evanđelja, tako i načina na koji je agnosticizam preuzeo mjesto intelektualnoga i militantnog ateizma.

Četvrto, ne samo u posebnom odjeljku (GS 63-72), nego i drugdje, *Gaudium et spes* razmišljala je o problemima i pitanjima gospodarskoga i društvenog života. Odmah je svratila pozornost na veliki skandal našeg stoljeća: "Nikada čovječanstvo nije raspolagalo takvim bogatstvom, mogućnostima i ekonomskom moći, pa ipak još golemi dio pučanstva u svijetu trpi glad i oskudicu kao i potpuni analfabetizam" (GS 4). "Raskoš i bijeda žive jedno uz drugo" (GS 63), u jednom svijetu koji mora više nego ikada do sada promicati sve veću

pravdu i pravičnost (GS 66). Ljudsko "gospodstvo nad stvorenjima" (GS 9) nije dovelo samo do goleme podjele na bogate i siromašne, među narodima i državama, nego je isto tako dovelo u opasnost živote svijetu. Uništavanje šuma zajedno s bezobzirnim iskorištavanjem mineralnih i fosilnih bogatstava zemlje, već su prouzročili golemu devastaciju okoliša, koja je potakla nastajanje novog senzibiliteta glede ekoloških pitanja, impresionirajući duboko sve nazočne na Svjetskom skupu o Zemlji, održanom u Rio de Janeiru, u lipnju 1992. U enciklikama *Laborem exercens* (rujan, 1981), *Sollicitudo rei socialis* (prosinac 1971), *Centesimus annus* (svibanj, 1991) i u drugim dokumentima, Ivan Pavao II. razradio je i primijenio naučavanje o društvenim i gospodarskim pravima i dužnostima u suvremenom svijetu, koje je svojedobno izložila konstitucija *Gaudium et spes*, a papa Pavao VI. razvio u *Populorum progressio* (ožujak 1967) i *Octogesima adveniens* (svibanj 1971).

Peto, *Gaudium et spes* posvetila je neke od svojih najuvjerljivijih stranica temeljnoj potrebi promicanja zdravoga političkoga života kako unutar jednog naroda, tako i među državama (GS 73-90). Saborski poziv da se obuzda barbarstvo rata i promiče mir, aktualan je kao i uvijek. Sabor je pozvao "da se u obiteljskom duhu djece Božje prevladaju svi razdori među narodima i rasama" (GS 42), te da se razvije stvarno jedna sveopća svjetska zajednica" (GS 9). U isto vrijeme Sabor zabrinuto zapaža: "Još traju oštra politička, društvena, ekonomska, rasna i ideološka sukobljavanja" (GS 4). Kao što pak svi dobro znamo, etnička i religijska mržnja, koju potiču plemenska i nacionalna sjećanja, i dalje nadahnjuje ratove i genocidne masakre kao i njihove strašne posljedice: glad, epidemije i milijune izbjeglica. Uvijek nanovo je Ivan Pavao II. govorio o miru i u korist mira, pa tako i prilikom važnog okupljanja religijskih vođa u Asizu na Svjetski dan molitve za mir (27. listopada 1986). Oni su molili i postili zajedno u nadi da mogu učiniti nešto kako bi "ljudska obitelj", koju trajno razdiru ubojiti sukobi, "postala čovječnijom" (GS 40).

Šesto, II. vatikanski sabor je u *Gaudium et spes* ohrabrio katolike i druge kršćane da preuzmu što je moguće više ulogu u međunarodnim organizacijama (GS 90). On hvali one koji su se velikodušno angažirali na polju međunarodne pomoći (GS 88), a to je nešto što je i danas aktualno kod svih onih koji su se nesebično založili za rješavanje problema prehrane, stanovanja, odgoja i osiguranja zdravstvenih usluga za prognanike i druge ljude u strašnim nevoljama. Laici, muškarci i žene, zajedno sa redovnicima i svećenicima, angažirajući se hrabro u pružanju pomoći na nacionalnoj i međunacionalnoj razini, nalaze se među onim mnogim kršćanima koji "traže pravdu i mir" te shodno tome osjećaju Kristov križ na svojim leđima (GS 38). Sabor ukazuje i na to kako takvo "svjedočenje žive i zrele vjere" kat-

kada dovodi do mučeništva (GS 21). Za vrijeme ovih trideset godina, počevši od prosinca 1965, mi smo vidjeli mnogo naše braće i sestara koji su vlastitom smrću herojski posvjedočili svoju vjeru u Krista i svoju ljubav prema drugima. Nastavljajući s razmišljanjem o mučeništvu (npr. *Veritatis splendor*, 90-93; *Tertio millennio adveniente* 37; *Ut unum sint* 1,84), naučavanje Ivana Pavla II. predstavlja odjeke Sabora, prateći pritom pažljivo povijesne događaje ovoga stoljeća, koje se ništa manje od ostalih stoljeća, pokazalo kao vrijeme mučenika.

Sedmo, na posebit način *Gaudium et spes* branila je pravo i dostojanstvo žena (GS 29). Od vremena Sabora mnogo toga je učinjeno u različitim zemljama, ali još uvijek se događaju mnoga kršenja temeljnih prava žena. Zahvaljujući naučavanju Ivana Pavla II. (npr. *Mulieris dignitatem*, apostolska pobudnica od kolovoza 1988. i njegovo *Pismo ženama* od 29. lipnja 1995) kao i inicijativama koje je poduzela ne samo Sveta Stolica već i biskupske konferencije te druge katoličke organizacije, službenici i drugi članovi Crkve rade na ostvarenju pravde i istinske dobrobiti žena na cijelom svijetu. Oni su izrazili njihovu solidarnost s autentičnim vrijednostima, koje su potakle Ujedinjene narode da godinu 1995. proglaše Godinom žene.

Osmo, *Gaudium et spes* potaknula je laike i biskupe da zaigraju važniju ulogu u životu Crkve i svijeta (GS 43). Neka nadanja, a posebice ona da će laici u većem broju proučavati i poučavati teologiju (GS 62), barem su djelomično ostvarena. Biskupska sinoda iz 1987, koja je imala za temu zvanje i poslanje laika u Crkvi i svijetu, našla je veliki dio svog nadahnuća u tekstu konstitucije *Gaudium et spes*. Ta se činjenica odražava i u tome što je Papina pobudnica *Christi fideles laici*, iz prosinca 1988, koja je bila izdana nakon sinode, neposredno ili posredno navela *Gaudium et spes* u barem osam slučajeva. Također i sudjelovanje laičkih predstavnika i личности iz cijelog svijeta na kongresu održanom u Loretu, u studenome 1995, na svoj je način svjedočilo o nadahnuću i ohrabrenju koje *Gaudium et spes* i dalje predstavlja za laikat.

Ovih osam važnijih tema iz *Gaudium et spes* izabrao sam i o njima razmišljao u povodu tridesete obljetnice njezina objavljivanja. U ovoj konstituciji II. vatikanski sabor je potvrdio pred svijetom da "Crkva teži jedino za tim da dođe kraljevstvo Božje i da se ostvari spasenje svega ljudskog roda (GS 45). *Gaudium et spes* potakla je sva ljudska bića da budu dobri susjedi svakom čovjeku (GS 27), poštujući temeljna prava sviju i radeći za opće dobro (GS 42). U isto vrijeme naše nam zajedničko iskustvo govori da "kada je Bog zaboravljen, i stvorenje postaje neshvatljivo" (GS 36). Nada u jedan ljudskiji svijet, o kojoj govori *Gaudium et spes*, ne može biti ostvarena bez vjere u Boga. Takva vjera je jednostavno vitalni preduvjet za ostvarenje

dobrobiti ljudskih bića kao takvih. Neka Isus Krist, koji je početak i svršetak svih stvari, po svom Svetom Duhu podrži u ovom našem svijetu vjeru i nadu te neka sve više i više širi ljubav. Ništa nije hitnije od potrebe da se što šire i djelotvornije ostvari onaj bolji svijet za sve muškarce i žene, kojemu se nadao II. vatikanski sabor i koji je orisao u svojoj završnoj konstituciji *Gaudium et spes*.

S engleskog preveo: *Nikola Bižaca*